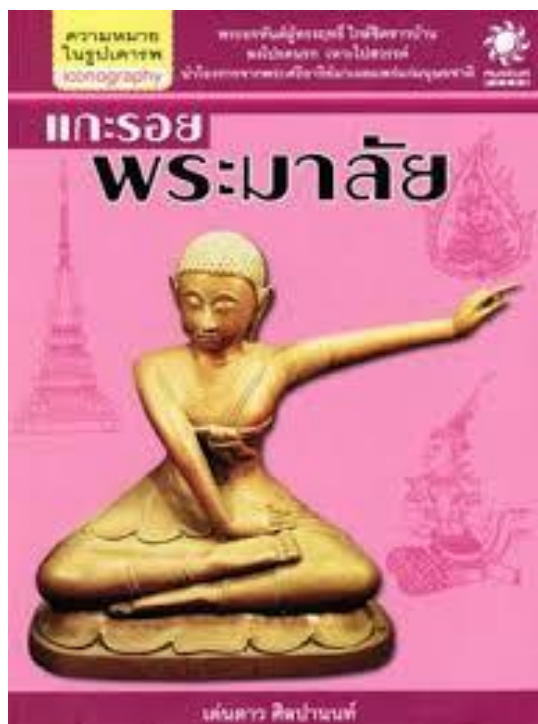


บทวิจารณ์หนังสือ “แกะรอยพระมัลลย์”

พระครูกิตติพัฒนานุยุต (อิริวัฒน์ ดวงดี)

สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.



ชื่อหนังสือ : แกะรอยพระมัลลย์
ผู้แต่ง : เด่นดาว ศิลปานนท์
ผู้จัดพิมพ์ : กรุงเทพมหานคร มิวเซียมเพรส
ปีที่พิมพ์ : 2553

เด่นดาว ศิลปานนท์ เป็นนักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดีที่มีผลงานทางด้านหนังสือและบทความที่ได้รับการตีพิมพ์เป็นจำนวนมาก เด่นดาวเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรีที่มหาวิทยาลัยศิลปากร 2530 สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) สาขาประวัติศาสตร์และสำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ศิลปะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 2550

ผลงานด้านหนังสือ จิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมัลลย์ในภาคกลางของประเทศไทย พระมัลลย์ในศิลปกรรมไทย ยอยศวังหน้า **ผลงานด้านบทความ** ข้อสังเกตเกี่ยวกับรูปแบบการครองหนังกวของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรอำเภอยายา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จิตรกรรมเรื่องสุบินกุมารในท้องถื่นภาคกลาง ตู้พระธรรมลายรดน้ำฝีมือ “ครูตุ้มก” บ้านประตู่ไม้แกะสลัก พระวิหารวัดสุทัศน์เทพวราราม ประติมากรรมพระมัลลย์ปางถวายดอกบัวประติมากรรมพระมัลลย์ปางโปรดนรก เป็นต้น

ปัจจุบัน ทำหน้าที่ภัณฑารักษ์ ระดับชำนาญการพิเศษ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร สำนักพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

หนังสือเรื่อง **แกะรอยพระมัลลย์** พิมพ์ครั้งแรก กรุงเทพมหานคร มิวเซียมเพรส 2553 144 หน้า ผู้เขียนได้ปรับปรุงมาจากวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท เรื่องจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมัลลย์ในภาคกลางของประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายความเป็นไปของสังคมผ่านความเชื่อเรื่องพระมัลลย์ ด้านศาสนา ประเพณี ความเชื่อ และการศึกษา จากหลักฐานทางศิลปกรรมเป็นสำคัญ

แกะรอยพระมัลลย์ ผู้เขียนได้แบ่งเนื้อหาของหนังสือออกเป็นห้าบทตามโครงสร้างของงานวิจัยเดิม คือ บทที่หนึ่ง ประวัติพระมัลลย์คือใครมีที่มาที่ไปอย่างไร บทที่สองคัมภีร์พระมัลลย์ ส่วนงานเขียนเรื่องพระมัลลย์ตั้งแต่ลังกามาถึงพระมัลลย์สูตร ส่วนงานเทศนา บทที่สามเนื้อหาเกี่ยวกับอิทธิพลของพระมัลลย์ในวิถีชีวิต ประเพณีชาวบ้าน บทที่สี่กล่าวถึงโบราณคดี ศิลปกรรม “พระมัลลย์” โบราณคดีวัตถุชิ้นสำคัญ และบทที่ห้าจิตรกรรมฝาผนังพระมัลลย์ รูปแบบและคติการสร้าง

บทที่ 1 ผู้เขียนตั้งคำถามว่า “**พระมัลลย์คือใคร?**” แล้วอธิบายโดยอ้างอิงหลักฐานทางวิชาการประกอบว่า พระมัลลย์ คือพระอรหันตสาวกกลุ่มหนึ่งในพระพุทธศาสนา มีเรื่องปรากฏอยู่ในคัมภีร์ “มัลลย์สูตร” ท่านเป็นชาวหมู่บ้านกัมโพช โรหณบท ลังกาทวีป มีฤทธิ์ และญาณสูงสุด สามารถเหาะไปยังสวรรค์และยมโลก นำเรื่องความสุขในเทวโลกและความทุกข์ในนรกมาแจ้งแก่มนุษย์ ผู้เขียนได้แสดงหลักฐานที่เก่าแก่ที่สุดพบที่ประเทศพม่า ที่แพร่มายังล้านนา สุโขทัย และกระจายสู่กรุงศรีอยุธยา พระมัลลย์ท่องนรก ท่านบันดาลให้เกิดฝนทิพย์ตกลง ทำให้สัตว์นรกมีความสุข เครื่องทรมานสัตว์นรกก็หยุดทำงาน พอท่านกลับไป เครื่องทรมานสัตว์นรกก็ทำงานดังเดิม พระมัลลย์เหาะไปสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ใ้หัวพระธาตุจุฬามณี ท้าวสักกเทวราช หรือพระอินทร์นำเหล่าเทพบุตรและเทพอัปสรจำนวนมากมาบูชาพระเจดีย์จุฬามณี พระมัลลย์มีโอกาสดำสนทนารธรรมกับพระอินทร์ ได้ถามว่า พระอริยมตไตรยจะเสด็จมาสักการะพระเจดีย์เช่นเดียวกับเทวดาองค์อื่น ๆ ไหม ได้คำตอบว่า พระอริยมตไตรยจะเสด็จมาในวัน 8 ค่ำ 14 ค่ำ และ 15 ค่ำ พระอินทร์ยังได้เล่าเรื่องความดีของเทพบุตร 12 องค์ที่ได้กระทำเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ ต่อมาพระมัลลย์ได้สนทนากับพระศรีอารย ทรงแพยากรณ์อนาคตกาล เพื่อให้พระมัลลย์ไปแจ้งแก่มนุษย์ว่า “หากผู้ใดปรารถนาจะเกิดในยุคของพระองค์ ให้ฟังมหาชาติเวสสันดรชาดกทั้งพันคาถาให้จบภายในหนึ่งวัน” แล้วพระศรีอารยเมตไตรยได้ตรัสพยากรณ์ว่า ศาสนาของพระสมณ โคตมจะมีอายุครบ 5,000 ปี ก็จะสิ้นยุค ผู้ชนจะเสื่อมจากศีลธรรม

บทที่ 2 ผู้เขียนได้กล่าวถึงคัมภีร์พระมัลลย์มีหลายสำนวน มีปรากฏอยู่หลายท้องถิ่น และเป็นที่รู้จักดีของท้องถิ่นทางภาคเหนือมีคัมภีร์ มัลลย์ตัน มัลลย์ปลาย หรือปฐมมัลลย์ ทุตติมมัลลย์ และมัลลย์โผดโลก หรือพระมัลลย์โปรดโลก ภาคกลางมีวรรณกรรมพระมัลลย์คำหลวง พระมัลลย์กลอนสวด ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคัมภีร์มัลลย์หมื่น มัลลย์แสน และภาคใต้มี มัลลย์คำกาพย์ เรื่องพระมัลลย์ตามหลักฐานกำเนิดขึ้นครั้งแรกที่ลังกา เป็นนิทานชื่อว่า “จุลคัลละ” เป็นคัมภีร์เก่าแก่ของชาวลังกา แต่งด้วยภาษาบาลีมีจำนวน 3 เรื่อง คือ 1) คัมภีร์สหัสสวัตถุปรกณ์ แต่งขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 14 2) คัมภีร์รสวาหิณี แต่งเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 18 3) คัมภีร์สัทธัมมามาลังการ แต่งเมื่อพุทธศตวรรษที่ 20 ต่อมาแพร่จากลังกา แต่งคัมภีร์ “มาเลยยสูตร” พบว่าวรรณกรรมพระมัลลย์ที่แต่งขึ้นในพม่านั้นจะมีอายุเก่าแก่ที่สุด น่าจะแต่งปลายพุทธศตวรรษที่ 16-18 เป็นยุคทองแห่งการสร้างสรรค์วรรณคดีบาลีในประเทศพม่า จากมาเลยยสูตร เป็น “มาเลยยเทวตเถรวัตถุ” ในล้านนาแพร่สู่อยุธยา ผู้เขียนให้ข้อมูลว่า มาเลยยเทวตเถรวัตถุ เป็นวรรณกรรมบาลี แพร่หลายในประเทศไทย พบต้นฉบับโบราณจารด้วยอักษรขอมเป็นจำนวนมาก เนื้อหาสั้นกระชับไม่แสดงรายละเอียดของฉากและเหตุการณ์ โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่อง

กรรมดี คัมภีร์มัลลยัตถุทีปนีฎีกาแต่งขึ้นใหม่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือเรียกอีกอย่างว่า “ฎีกามัลลย” เป็นคู่มือขยายความคัมภีร์มาเลย์ยเหตุตฤตถุแต่งขึ้นในล้านนาอีกต่อหนึ่ง ชื่อว่าคัมภีร์มัลลยัตถุทีปนีฎีกาภาค น่าจะแต่งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 22 - 23 เพราะในคัมภีร์อ้างถึงคัมภีร์ วิสุทธิมคคคัมภีร์ ซึ่งน่าจะแต่งขึ้นในพม่าราวพุทธศตวรรษที่ 22 ซึ่งคาดว่าคัมภีร์นี้คงแต่งขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการใช้คำว่า “มัลลย” เป็นการออกเสียงแบบภาคกลาง คัมภีร์มาเลย์ยัตถุทีปนีฎีกา มีเนื้อหาเพิ่มเติมจากคัมภีร์มาเลย์ยเหตุตฤตถุ เช่นการเปรียบเทียบฤทธิ์พระมัลลยกับพระโมคคัลลานะ สารสำคัญเน้นเรื่องกรรมดี ผลของกรรมดี ส่วนพระมัลลยคำหลวง วรรณกรรมราชสำนัก เป็นวรรณคดีที่สำคัญเรื่องหนึ่ง เชื่อกันว่าเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร (เจ้าฟ้ากุ้ง) พระมัลลยคำหลวงได้รับการยกย่องคุณค่าด้านวรรณศิลป์ ใช้ทั้งภาษาบาลี สันสกฤต ภาษาเขมร พระมัลลยกลอนสวด เป็นพระมัลลยฉบับชาวบ้าน กล่าวถึงเรื่องนรกและสวรรค์ สมัยอยุธยามีการนำเรื่องพระมัลลยมาแต่งเป็นกลอนสวดแต่งด้วยกาพย์ชนิดต่าง ๆ เรียกว่า “พระมัลลยกลอนสวด” หรือ “พระมัลลยคำสวด” ผู้แต่งเป็นกวีนิพนธ์ นิตานพระมัลลยคู่มือนักเทศน์ สอนเรื่องนรก สวรรค์ คือคัมภีร์มัลลยัตถุทีปนีฎีกา หรือคัมภีร์ฎีกามัลลย ปรับปรุงขึ้นใหม่ในภายหลัง บางครั้งเรียกว่า “อนุฎีกามัลลย” ส่วนพระมัลลยสูตร ส่วนวนเทศนา ใช้เทศนาในการกุศลอุทิศแก่ผู้ตาย เป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้ว สลับกับคาถาภาษาบาลี ฉบับพิมพ์โบราณเรียกว่า “พระมัลลยสูตรเทศนา”

บทที่ 3 ผู้เขียนกล่าวถึง พระมัลลยในวิถีชีวิต ประเพณีชาวบ้าน ผู้เขียนได้วิเคราะห์ว่า เรื่องพระมัลลยเป็นที่รับรู้กันในสังคมไทยมาอย่างน้อยตั้งแต่สมัยอยุธยาและสืบเนื่องเรื่อยมาถึงปัจจุบัน เรื่องพระมัลลยมีอิทธิพลต่อโลกทัศน์ของพุทธศาสนิกชนชาวไทยอย่างมาก สืบเนื่องมาเป็นเวลานาน ในเรื่องความเชื่อเรื่องนรก สวรรค์ บาป บุญ คุณโทษ โลกนี้ โลกหน้า ยังเป็นที่มาของประเพณีเทศน์มหาชาติหรือเทศนาเวสสันดรชาดก ผู้ใดปรารถนาจะพบพระศรีอารียะ ให้สดับรับฟังเวสสันดรชาดกให้ครบทั้ง พันพระคาถาภายในหนึ่งวัน ให้บูชาธรรมด้วยประทีป ธูป ธง ฉัตร ดอกไม้ต่าง ๆ มีดอกบัว อุบล จงกลณี ราชพฤกษ์และดอกผักตบ ให้ครบจำนวนสิ่งละพัน งานแต่งงานศพ มีสวดพระมัลลย ภาคกลางนิยมสวดพระมัลลยในงานแต่งงาน ต่อมาการสวดพระมัลลยใช้สวดหน้าศพอย่างเดียวหลังจากสวดพระอภิธรรมจบแล้ว จึงนิมนต์พระสงฆ์ 4 รูป มาสวดพระมัลลยตลอดคืน สมัยโบราณเรียนหนังสือด้วยคัมภีร์พระมัลลย ต่อมาการเรียนภาษาบาลีด้วยอักษรขอมมายกเลิกในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม

บทที่ 4 ผู้เขียนกล่าวถึงโบราณคดี ศิลปกรรม “พระมัลลย” โบราณวัตถุชิ้นสำคัญ กล่าวได้ว่า “พระมัลลยถือเป็นพระเถระในตำนานรูปสำคัญรูปหนึ่งที่ใกล้ชิดกับชาวบ้าน และถือเป็นพระผู้มาโปรด”เป็นที่เคารพนับถือกันไปทั่ว ซึ่งนำมาสร้างเป็นงานศิลปกรรมต่าง ๆ ถือเป็นอานิสงส์ทำให้ผู้สร้างได้ไปเกิดในยุคพระศรีอารียะ **สมุดภาพพระมัลลย** คือหนังสือสำหรับอ่านสวดพระมัลลย เรียกกันโดยทั่วไปว่า “คัมภีร์มัลลย หนังสือมัลลย หรือ หนังสือสวดมัลลย” ประพันธ์เป็นคำกาพย์ สมุดพระมัลลยจะใช้วางอ่านบนเตียงสวดหน้าศพเช่นเดียวกับสมุดอภิธรรม จิตรกรรมประกอบหนังสือสวดพระมัลลยมี 2 สมัย คือสมุดภาพสมัยอยุธยาตอนปลาย กับสมุดภาพสมัยรัตนโกสินทร์ **พระบุญ** คือผืนผ้าทรงสี่เหลี่ยมที่วาดรูปพระพุทธเจ้าหรือเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า พบว่าพุทธศตวรรษที่ 24 - 25 มีการวาดเรื่องพระมัลลยด้วย พระบุญพระมัลลยพบในท้องถิ่นภาคกลาง **จิตรกรรมลายทองรดน้ำบนตู้พระไตรปิฎก** มีหลักฐานชี้ว่า การทำภาพพระมัลลยประดับประตูลายทอง พบว่ามีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา **หีบพระมัลลย** ทำขึ้นเพื่อใช้เก็บหนังสือสวด สำหรับยกไปสวดในที่ต่าง ๆ หนังสือที่เก็บไว้ในหีบมักเป็นหนังสือพระอภิธรรมหรือหนังสือสวดพระมัลลย จึงนิยมเรียกว่า หีบพระอภิธรรม หีบหนังสือสวด หรือหีบพระมัลลย **ประติมากรรมพระมัลลย** พบว่า มีหลักฐานบอกได้ถึงเก่าแก่ในพุทธศตวรรษที่ 21 - 22 มีความเก่าแก่กว่างานจิตรกรรมเนื่องจากสร้างด้วยวัตถุที่คงทน

จึงมีหลักฐานเหลืออยู่มีหลักฐานปรากฏหนาแน่นในเขตพื้นที่ภาคกลาง และแพร่กระจายไปยังภาคเหนือตอนล่างและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประติมากรรมพระมาลัยสมัยอยุธยา มีปางเดียวคือ **ปางโปรดสัตว์** ต่อมาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นพบสร้างขึ้นอีกหลายปาง **พระมาลัยปางโปรดนรก** ซึ่งสร้างขึ้นตามความใน “นิทานพระมาลัย” หรืออนุฎีกามาลัย เป็นต้น

บทที่ 5 กล่าวถึงจิตรกรรมฝาผนังพระมาลัยรูปแบบและคติการสร้าง มีเนื้อหาเกี่ยวกับ แรงบันดาลใจจากคัมภีร์มาลัยสูตร ตั้งแต่สมัยอยุธยาเรื่อยมาจนถึงรัตนโกสินทร์ จิตรกรรมฝาผนังพระมาลัย เป็นงานที่ได้รับการสร้างขึ้นอย่างแพร่หลายมากที่สุด จิตรกรรมฝาผนัง สามารถเข้าถึงสาธารณชนทั่วไปอย่างแพร่หลายกว่าวิธีอื่น จิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมาลัยพบหลักฐานเก่าแก่ที่สุดในสมัยอยุธยาตอนปลาย ต้นพุทธศตวรรษที่ 23 ปัจจุบันพบเหลืออยู่เพียง 2 แห่ง คือจิตรกรรมฝาผนังตำหนักพระพุทธรูป ภูเขาจารย์ วัดพุทไธสวรรย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถวัดชมพูเวก จังหวัดนนทบุรี สมัยรัชกาลที่ 1 - 3 กล่าวได้ว่า เรื่องพระมาลัยได้แพร่หลายไปอย่างกว้างขวางมากกว่ายุคใด ๆ ซึ่งมักเขียนปางเทวภูมิควบคู่ไปกับปางนรกภูมิ จิตรกรรมพระมาลัยภาคนรกภูมิ มักเขียนไว้ที่บริเวณตอนล่างของผนังสกัดหลัง ซึ่งอยู่ทางด้านหลังของพระประธาน นับตั้งแต่รัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา พบว่าจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพระมาลัยมีบทบาทความสำคัญลดน้อยลงเรื่อย ๆ

ปรากฏการณ์นี้จะเป็นการหลั่งไหลของแนวคิดแบบสังคมนิยมของตะวันตกที่ถาโถมเข้าสู่สังคมไทย ส่งผลต่อความเสื่อมถอยของเรื่องพระมาลัย ทั้งคติธรรมก็ไม่ได้มุ่งสู่การหลุดพ้นตามแก่นความเชื่อในพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้ไม่ได้รับความสนใจจากชนชั้นนำ แต่วัดราชบุรณราชวรวิหารยังคงมีการวาดภาพไตรภูมิโลกสันฐานปรากฏอยู่ และมีการวาดภาพพระมาลัยสอดแทรกไว้ดังเช่นสมัยก่อน ทั้งยังพบว่าจิตรกรรมพระมาลัยปางเทวภูมิและปางนรกภูมิ เขียนอยู่ในตำแหน่งสำคัญบริเวณจั่วหน้าบันอาคารอุโบสถและวิหารโดยแสดงภาพพระมาลัยปางโปรดสวรรค์อยู่ด้านบน และพระมาลัยปางโปรดนรกอยู่ด้านล่าง เช่นพระวิหารวัดม่วง ตำบลอินทร์บุรี อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี หลังพ.ศ.2500 คติความเชื่อเรื่องพระมาลัยได้จางหายไปจากสังคมไทยด้วยเหตุของการพัฒนาทางสังคมและรับรู้โลกทัศน์แบบใหม่ ส่งผลให้ความเชื่อตามแบบอุดมคติดั้งเดิมค่อย ๆ ลดน้อยลงตามลำดับ

ประเด็นที่น่าสนใจ หนังสือแกะรอยพระมาลัยเล่มนี้ ผู้วิจารณ์เข้าใจว่าโดยเนื้อหาของหนังสือน่าจะมีจำนวนมาก เพราะได้ปรับมาจากวิทยานิพนธ์ของผู้เขียน แต่เพื่อให้มีเนื้อหาที่ไม่ยาวจนเกินไป สำหรับการอ่านเป็นความรู้ความเข้าใจเกี่ยวพระมาลัยเบื้องต้น จึงมีเนื้อหาเท่าที่จำเป็น จึงขาดรายละเอียดที่ลึกซึ้งของเนื้อหาบางส่วนบางตอนอย่างเช่นเรื่องการพัฒนารูปของคัมภีร์พระมาลัยในแต่ละยุคสมัย และไม่ทราบว่าพระมาลัยในประเทศกัมพูชา มีหรือไม่อย่างไร แต่อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้มีส่วนที่ดีหลายประเด็นที่น่าสนใจ ชัดเจน ผู้วิจารณ์ขอเสนอเป็นข้อ ๆ คือ

1. พระมาลัย คือใคร เอกสารคัมภีร์จาก “มาลัยสูตร” เริ่มที่บ้านกัมโพช ลังกาทวีป แกะรอยตามไปพม่า ล้านนา สุโขทัย กรุงศรีอยุธยา รัตนโกสินทร์ ในส่วนนี้ผู้วิจารณ์เห็นว่า ผู้เขียนลงประวัติไว้ค่อนข้างชัดเจน แต่มีข้อสังเกตที่ผู้วิจารณ์เห็นว่า การแพร่กระจายของวรรณกรรมพระมาลัย อาจเกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาครั้งกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ล้านนา และพม่า เพราะในประวัติไม่ปรากฏมีประเทศกัมพูชาแต่อย่างใด หรือผู้เขียนอาจไม่พบหลักฐานยืนยัน

2. พัฒนาการของคัมภีร์พระมาลัย เริ่มจากพระมาลัยสูตร สู่มะ - ล้านนา - อยุธยา ผ่านเข้าไปราชสำนัก พระมาลัยกลอนสวด นิทานพระมาลัยจนเป็นแบบเรียนหนังสือ ผู้วิจารณ์คิดว่า “พระมาลัย” ได้พัฒนาการไปตามประเพณี วัฒนธรรม



ภาษาของประเทศนั้น ๆ การแพร่กระจายของพระมาลัย ไม่ว่าจะไปอยู่ในรูปแบบไหน ก็ยังทำหน้าที่สำคัญคือ “สอนเรื่องความดี ความชั่ว บาปบุญคุณโทษ นรก สวรรค์ เพื่อควบคุมพฤติกรรมคนในสังคม”

3. พระมาลัยมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ความคิด พฤติกรรม ผ่านกิจกรรมของวัดคือเทศน์มหาชาติ และการตั้งธรรมหลวงของล้านนา หมู่บ้านคืองานพิธีศพ ทั้งหมดนั้นเพราะความเชื่อเรื่อง นรก สวรรค์และโลกยุคพระศรีอาริยมตไตรย์ เพื่อที่จะได้ไปเกิดในภพภูมิใหม่ มีชีวิตที่สุขสบายกว่าเดิมที่เป็นอยู่ ด้วยการตั้งใจฟังคาถาพัน

4. พระมาลัยสะท้อนกลวิธีการสั่งสอนประชาชนที่เป็นชาวพุทธสองแนวทฤษฎี คือ ทฤษฎีศาสนาของผู้รู้ (Intellectual Religion) และ ทฤษฎีศาสนาของประชาชน (Popular Religion) ซึ่งกลุ่มแรกเปรียบเหมือนยอดเจดีย์ ได้แก่คนกลุ่มน้อยผู้มีสติปัญญาสูง การสอนจะมุ่งที่อุดมคติสูงสุดของศาสนา คือ นิพพาน แต่กลุ่มหลังเปรียบเหมือนเจดีย์ส่วนฐาน ได้แก่คนส่วนใหญ่ของสังคม ซึ่งจำเป็นต้องใช้กลวิธีในการสอนต่างกัน พระมาลัยทุกสำนวนจึงเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่าต่อพุทธศาสนิกชนโดยตรงในแง่การเป็นเครื่องมืออบรม สั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมและควบคุมพฤติกรรม และหนังสือเล่มนี้ก็ทำหน้าที่ในการเผยแผ่เรื่องพระมาลัยได้ดีอีกเล่มหนึ่ง.